

A gazdaságban cselfáknak 80—100 méterre ültessünk pár fából álló erdei fenyőcsoportot, melynek a 2—25 méternél nagyobb magassági növést minél tovább akadályozzuk meg a csúchajtások eltávolításával. Az így kezelt fák a legbiztosabban és legolcsóbban gyéríthetjük a kalló cserebogarakat.

Köszönetet mondok dr. Györfy István egyetemi tanárnak, aki a fényképfelvételeknél intézetével segítségemre volt s Zilahi Sebes Géza egyetemi tanársegédnek, aki a gyomorvizsgálatnál volt segítőtársam.

Felsődunántúli természeti emlékek

írta: Földváry Miksa.

(Folytatás.)

D) Történeti nevezetességű, mondás, legendás, kegyeletes fák.

A természeti emlékek kutatása során számtalan adat került a kezembe azokról a fákról, amelyeket a Millenium, Erzsébet királyné, a kommunizmus letörésének stb. emlékére ültettek.

A valóságban ezekből a fákból alig akad hírmondó. Kérdezősködésre a legtöbb helyen még felvilágosítást sem tudtak adni.

Annakidején lelkesen felbuzdulva ezer és ezer fát ültettek el, melyekkel utóbb senki sem törődött s azokat senkisem gondozta, csekély kivétellel elpusztultak.

Ilyen ritka kivétel:

1. Sopron város, a Civitas fidelissima erdejében a Deákút felett annak védelmére szolgáló erdőfolttal összefüggő *milleniumi fák* csoportja. Néhány hárs, kőris, juhar, gyertyán alatt a domboldalon terméskőbe falazva szentmargitbányai mészkőlapon a következő sorok olvashatók:

„*Milleniumi fák.*

Ég vándora a szellő, mit

e fák susognak

Vidd hírül észak-, dél-

kelet- és nyugatnak:

Hogy ezer esztendő régi

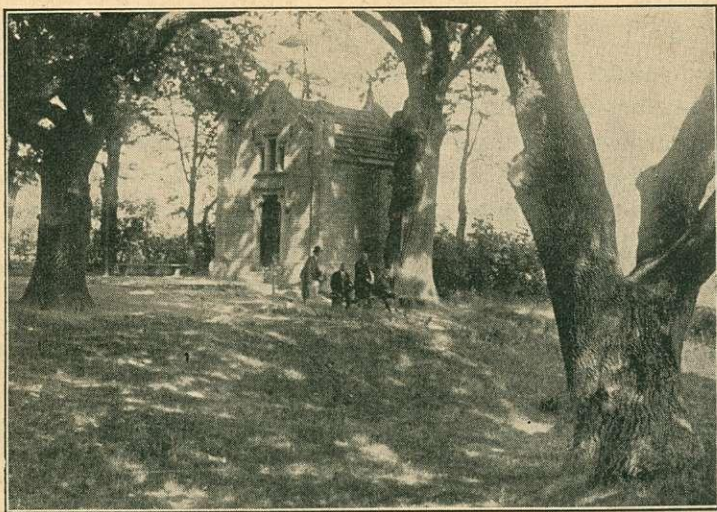
hazájáról

A magyar le nem mond

soha szent jogáról.”

2. Horthy-fák.

A Lővér-út—Horthy Miklós-körút nevű szakasza mellett a Károly-

*Három tölgyfa-kápolna Magyaróváron.
Földváry Miksa felvétele.*

magaslat tövéénél ugyancsak Sopron város területén 10 darab 8 éves tölgy-emplékfa áll.

3. A kegyeletes célból fenntartott fák közé sorolom azt a három *kocsányos tölgyet*, amely Magyaróvár megyei város birtokához tartozó ú. n. „Három tölgyfa-kápolna” körül meghagyott kis védett területen áll néhány lúcfenyő, vadgesztenye, szil társaságában.

A csinos kápolna Magyaróvár és környéke katolikusainak búcsújáró helye, hol áldozócsütörtökön szoktak tömegesen ájtatoskodni. A legenda szerint az egyik tölgy ága Szűz Mária képét ábrázolta. Ezt az ágat a kápolna oltárában helyezték el.

A három tölgy közül az egyiknek mellmagassági kerülete 422 cm, csúcsmagassága 14 m, lombkoronájának átmérője 17 m, 5 m magasságban 4 felé ágazik;

a másíknak 473 cm a mellmagassági kerülete 17 m csúcsmagassággal, a lombkorona átmérője 20 m, 6 m magasságban 6 ágazat fejlesztett;

a harmadik a legnagyobb, amennyiben ennek mellmagassági kerülete 476 cm, korona vetületének átmérője 23 m, 17 m magas, 2 m magasságban 4 erős ágra oszlik.

Mind a három fa egészséges, makktermő.

A rezervátum kiterjedése 300 négyszögöl.

4. A *Millenium* emlékére kivágatta a *pannonhalmi főapátság* a Gyórszentmárton községhez tartozó Illak erdőben az 1896. évszámot a domboldal nyugati lejtőjén, mely a Győr—veszprémi műútról ko-

rábban szépen volt látható. Utóbb azonban a szomszédos erdő fáinak ágai a számjegyek helyére átnyúlva megzavarták az évszám kivehetőségét, miért is az uradalom most a számjegyek helyét túlevelű fákkal fogja beültetni.

5. *Vak Bottyán fája.*

A Vajka—cikolaszigeti nemesi közbirtokosság *cikolaszigeti* letelepülésén áll egy szilfa, mely alatt a hagyomány szerint Vak Bottyán megpihent. A fa törzsének kerülete mellmagasságban 400 cm, a korona átmérője 27 m., a fa csúcsmagassága 25 m. Cikolasziget Pozsony megyében fekszik.

Ez a fa abból a szempontból is érdekes, hogy koronája egyik oldalról Magyarország teljes térképét mutatja.

6. *A hédervári Kont-fa.*

A Győr vármegyében fekvő Hédervár községben a Hédervárcsalád ősi parkjában van a híres Kont-fa, mely maga már nem él, csupán egy, mintegy 4 méter magas száraz és erősen korhadó csonkja áll a törzsnek, de még teljes vastagságában, ellenben egyik oldalán a száraz törzsnek, közvetlenül a föld felett egy gyökérhajtás van, mely a csonka törzshöz is hozzá van növe. Ez a gyökérhajtás is már elég hatalmas fává nőtt s ez még él. A monda szerint ez alatt a fehér nyárfa alatt tartotta Hédervár Kont az 1388. évben összehívó 30 társával Zsigmond király elleni gyűlését, ami természetesen nem lehetséges, hisz a fehér nyárfa 300—400 évnél magasabb életkort nem ér el.

A hagyomány szerint valahányszor a Hédervár-nemzetség egyik sarja meghal, a fa egy ága letörik.

Khuen-Hédervár Károly gróf a fát az 1911. évben emléktáblával jelölte meg, melynek anyaga bronzlap kőfoglalatban.

A táblán levő szöveg a következő:

„Status et Ordines Comitatus Mosoniensis tempore vastationis Tartarorum Anno MCCXLI sub umbra huius Populi Tremulae ad congregationem confluisse, hicque tunc Sacerdotes in aspectu barbarum panes in lapides mutare.

Anno autem MCCCLXXXVIII eodem loco Stephanum Kont de Hedrechvara cum sociis contra Regem Sigismundum coniurasse fama nunciat vulgaris.

Semine masculino familiae Hedervarianae de genere Heder extincto cum haereditatem eius per ultimam subelem Catharinam familia Viczayana consecuta est, Haec arbor ducentos ultiores floruit annos.

Saeculo autem undevicesimo quotiescunque membrum quidam familiae huius de genere Osl defecit, toties unum suis e ramis vetusta deiecit Populus.

Anno MCCMIIL tandem cum ultima Viczayana desiit vivere una eademque nocte simul et ultimus arboris cecidit ramus.

Hoc monumentum exegit nepos Viczayanus pronepos item Heder-varyorum Carolus Comes Khuen-Héderváry Anno Domini MCMXI.”
A nagymultú fát ma is kegyelettel gondozza az uradalom.

7. *A csanakhegyi Rákóczi-szilfa.*

Csanakhegy (Győr m.) község határában az ú. n. Rákóczi-dűlőben áll egy öreg szilfa, melyet Rákóczi-fának nevez a községi lakosság és azt állítja, hogy alatta tanyázott II. Rákóczi Ferenc és hozzákötötte a lovát. (Ugyanez a monda szól a Balaton melletti akarattyai híres szilfáról is.)

8. *Mária-képes bükkfa* áll az Erdőgazdasági R. T. (Haggenmacher Oszkár (pusztavámi, Fehér m.) birtokán a Malomerdőben. A bükkfa mellmagassági kerülete 400 cm, 6 m magasságban 3 ágra oszlik, csúcsmagassága 25 m.

Egy uradalmi erdészt a vadorzók üldöztek; menekülése közben ehhez a fához ért, mögéje ugrott, mire a vadorzók abbahagyták a támadást és elosontak. Hálából egy Mária-képet függesztett erre a fára a halálos veszedelemből megszabadult erdész.

9. *Nádor-platán.*

József kir. herceg alcsúti 80 kat. holdas híres parkjában levő szép platánfa József nádor emlékéét őrzi, ki ezt a fát sajátkezüleg ültette. Mellmagassági kerülete 390 cm, csúcsmagassága 18 m, 2 m magasságban egy messze terjedő oldalágat fejlesztett.

10. *Lipót-hárs.*

Ugyanebben a kertben áll ez a nagylevelű hárs, melynek mellmagassági kerülete 400 cm s amelyen levő tábla felirata: Alex. Leop. anno 1825 n. + 1837.

11. *A süttöi Rákóczi-hárs.*

A legendás hírű nagy fejedelem dicső emlékéét különösen sok fa hirdeti s a megbecsülésben a Dunántúl sem maradt el. Ilyen emlékfá a Süttő község (Esztergom vm.) főterén a műút mellett álló terebélyes, szép hársfa is. A fa mellmagassági kerülete 530 cm, csúcsmagassága 20 m, a lombkorona átmérője 24 m. Hatalmas koronájának oldalágai messze terjednek és azok gallyai egészen a földig csüngenek. A törzs 2 m magasságban 10 ágra oszlik; 2 ágcsont nagyon helyesen cementtel van kitöltve. A fa egyébként egészséges.

A község a fa környékét ahhoz a nagy férfiúhoz, kinek emlékéét őrzi, méltóan és kegyelettel gondozza; a teret, amelyen a fa áll, szépen parkosították, bekerítették és előtte helyeztek el egy másik kegyeleti tárgyat, a világháború hőseinek emlékéét.

12. *Cservölgyi képesfa.*

Az Esztergom megyei Nyergesújfalu községből Pusztamarótra vezető út mellett a Cservölgy pusztá alatt van egy mezei juharfa, melynek mellmagassági kerülete 335 cm, csúcsmagassága 11 m. Igen terebélyes, nagy koronája van, melynek átmérője 19 m. A törzs 1.5 m magasságban 12 felé ágazik.

Süttői Rákóczi hársfa.

Földváry Miksa felvétele.

A törzsön Assisi Szent Ferenc képe függ.

13. Az előbbi fa közelében Bajót község határában a Büdöskúti patak partján a Pusztamarótról Bajótra vezető út mellett az esztergomi érsekség erdejében van egy kocsánytalan tölgy. Szentkép függ rajta, mely azt a jelenetet ábrázolja, amikor Krisztus a keresztet hordozza. A tölgy mellmagassági kerülete 408 cm, csúcsmagassága 15 m, a törzs 5 m magasságban 6 ágra oszlik.

14. *Erzsébet királyné emlékfái Esztergomban.*

Amint már említettem, Erzsébet királyné halála alkalmával a szerencsétlensorsú királyné emlékének megörökítésére igen sok helyen ültettek fát, melyekkel később nem sokat törődtek, azokat nem igen gondozták.

Annál inkább szükséges, hogy az a néhány fa, amely még megmaradt, féltő és szerető gondozásban részesüljön.

Esztergom városában is elültettek annakidején a volt katonai csapatkórház, jelenleg a katonai tiszti üdülőtelep parkjában 40 darab juharfát, amelyekből ma már csak 22 él. Ezek közül 10 darabnak átlagos törzskerülete 100—110 cm, magassága 13—15 m; 12 darab fának koronáját időközben levágták, megifjították. Ezek 5 m magasak, 70—80 cm kerületűek.

Mivel a fák egészségesek, most már csak a megfelelő gondozás szükséges, hogy Erzsébet királyné emlékét minél hosszabb ideig megőrizték és hirdessék.

15. *A kesztőlci Erzsébet királyné-liget.*

Kesztőlc községtől nyugatra mintegy 1 km-nyire a községtől annakidején 30 darab hársat ültettek, melyeket állítólag az útkaparó gondozott, amelyekből azonban ma már csak 14 darab van meg. Ezek magassága 7—10, mellmagassági kerületük 80—150 cm. A fák Kesztőlc község tulajdonát alkotják.

16. *Bajnai Erzsébet-liget.*

Bajna község határában három út közötti kopárságra ültetett a község 150 darab fát Erzsébet királyné emlékének fenntartására.

17. *Beethoven fája Martonvásáron.*

A híres zeneszerző az 1806. évben járt Martonvásáron, hol abban az időben Brunswick górnak volt kastélya. Az uradalom és kastély ma Dréher Jenő nagybirtokos tulajdona. A parkban levő szigeten van egy kőpad, melyen állítólag sokszor pihent a mélabús zeneköltő. A pad mellett egy hatalmas fekete nyárfa áll, melyet Beethoven-fának neveznek. A fa csúcsmagassága 25 m, mellmagasságban mért kerülete 7 m. Állítólag ez alatt a fa alatt szerzette Beethoven a híres Mondschein Sonate-t.

18. *Heister hársfája Lovasberényben.*

Magyar szempontból fájó emlék fűződik ehhez a fához, mert állítólag az a Siegbert Heister gróf osztrák tábornagy ültette az 1700. év körül, akinek a császár azt a megbízást adta, hogy Rákóczi ellen vonulva, dúnántúli csapatait verje le. Heister háborús érdemeiért az 1715. évi 131. t.-c. alapján magyar indigenatust és birtokokat kapott, melyek közé tartozott a lovasberényi is.

A kastély, park és vadaskert ma Cziráky László gróf tulajdona.

Heister által ültetett hársfa a kastély kápolnája előtt áll. Mellmagassági kerülete 540 cm, a lombkorona átmérője 28 m, csúcsmagassága 15 m. A fa egészséges, alsó ágai támasztó fákkal vannak biztosítva. A lombkorona annyira terebélyes, hogy a kastélykápolna Szentháromság napi búcsúja alkalmával az egész közönség elfér a fa lombja alatt.

19. *Az abajkai Kapufák.*

A székesfehérvári káptalan erdejében van egy hely, amelyet Abajkának hívnak. A hagyomány szerint ez az elnevezés onnan származik, hogy a pandurok itt vallatták a betyárokat, természetesen nem kesztyűs kézzel, hanem abajgatással, sűrű ütlegekkel, mire azok valószínűleg óbégattak.

Az abajkai erdőbe vezető út mentén két öreg fa áll; ezek a kapufák.

Az egyik fa kocsányos tölgy 300 cm kerülettel, 15 m csúcsmagassággal, az első elágazás 4 m magasságban kezdődik, egészséges fa. A másik kapufa mezei szil, melynek mellmagassági kerülete 330 cm, a törzs magassága 6 m. Az alsó ágakat elég helytelenül levágták, a mi miatt a fa betegeskedni kezd.

20. *Telki-i képes tölgyfa.*

Az 1924. évben Bia, Torbágy, Páty és Telki községek határában óriási szélvihar dühöngött, mely igen tetemes károkat okozott. Sokat szenvedtek az erdők is. Így a telki-i közalapítványi uradalom 140 kat. hold 70—80 éves erdejének összes fáit kidöntötte, letörte a tomboló orkán, csupán a 31/a. erdőrészletben maradt sértetlenül állva az a tölgyfa, amelyen Szűz Mária képe függött.

Azóta ezt a fát természetesen nemcsak az uradalom, hanem a környék lakossága is kegyelettel őrzi.

A fa kerülete 100 cm, csúcsmagassága 12 m, koronája kicsiny és gyér ágú.

21. *Visegrádi millenniumi facsoport.*

Visegrád község határában a kincstári erdőben van az ú. n. Lepencei fenyves, melyet a Millennium évében telepítettek.

Ez az erdőfolt 0.5 kat. hold nagyságú, a Lepence-völgy K. oldalán fekszik, lejtése 20°.

A kis erdőrészben kizárólag tűlevelű fa van, nevezetesen: *Picea excelsa*, *Abies pectinata*, *Abies concolor*, *Pseudotsuga Douglasii*, *Picea pungens*, *Larix decidua*, *Pinus strobus*, *Pinus austriaca*, *Thuja plicata*, *Juniperus virginiana*, etc.

22. *Erzsébet királyné emlékfái az Ágasvölgyben.*

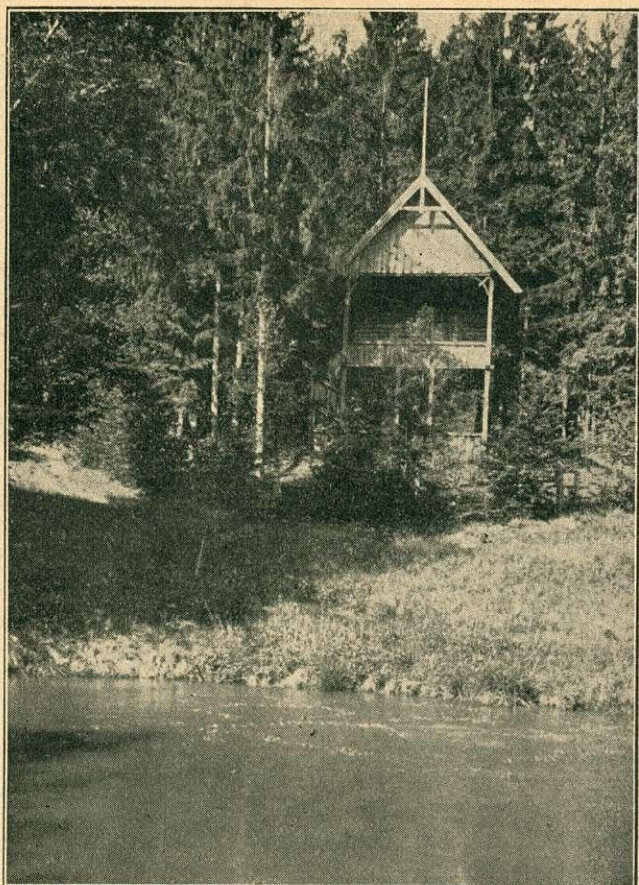
Ugyancsak Visegrád határában az Ágasvölgyben (Császárvölgyben) a szép fekvésű Királykunyó körül 0.2 kat. hold területen áll egy 45 éves lúcfenyves, mely Erzsébet királyné emlékét őrzi.

A fenyves szélén néhány 25 m magas szelidgesztenyefa, a vadászkunyó mellett pedig 2 öreg mezei juhar áll a következő méretekkel:

a) mellmagassági terület 250 cm, csúcsmagassága 16 m, 1 méter magasságban kétfelé ágazik;

b) mellmagassági terület 265 cm, csúcsmagassága 18 m, 3 méter magasságban 2 főágra oszlik.

A vadászház alatt bájos kis tó tükre csillog, vizében szivárványos pisztrángok és rákok élnek.

*Visegrádi királykunyhó, pisztrángos tó és Erzsébet királyné emlékfái.
Földvály Miksa felvétele.*

23. Mexikói Máriás liget.

A pilisszentkereszti közalapítványi erdőhivatal által kezelt és a Mexikói völgyben fekvő erdőben a Mexikói erdőőri lakhoz vezető út mellett van egy facsoport, melyben egy „Mária-pad” áll és a mögötte levő hegyi szil törzsén egy Mária kép függ. Kedves, csendes, kis liget több öreg fával, még pedig: 7 hegyi juhar, 3 kocsánytalan tölgy, 2 hegyi szil.

A Mária-képes szilfa mellmagassági kerülete 352 cm, csúcsmagassága 16 m.

24. *Piliscsaba* község keleti végén a Budapest—bécsi műút mellett látunk két nagylevelű hársfát, amelyek közül a nagyobbinak mellmagassági kerülete 383 cm, az első elágazása 2 m magasságban van, csúcs-

magassága 18 m, törzsén egy kép van, mely Szent-Miklóst ábrázolja. Mellette egy fiatalabb nagylevelű hárs áll, amelyen a Szent Család képe függ.

A két fa között egy szép kőkereszt van a következő felirattal: 1798. I. D. M. D.

25. A *budai* volt híres Normafa alatt levő lúcfenyő csoportot annak idején Erzsébet királyné emlékének megörökítésére ültették. Ebből a facsoportból, mely a Normafa alatti észak-keleti hajlaton áll, már csak 24 darab van meg, mert ismeretlen tettesek részint ellopkodták, részint annyira megromgálták az egyes törzseket, hogy azok idő előtt száradásnak indultak.

Mégis mindent el kell követnünk, hogy ez a facsoport minél tovább fennmaradjon egyrészt annak a feladatnak a betöltése végett, amiért telepítették, másrészt a mellette volt híres-neves Normafa emléke kedvéért, mely nagyon öreg bükkfa volt. A nevezetes fa a fővárosi erdőbirtok A) g. o. 22. tag r/6 jelű rétjén állott 471 m tengerszint feletti magasságban a Báró Eötvös-út, Konkoly Thege-út és a Jánoshegyi-út találkozásánál.

Utolsó csonkja az 1927. évben dőlt ki. Helyét Budapest székes-főváros erdő- és mezőgazdasági hivatala, melynek tagjai a természeti szépségek megóvását szívükön viselik és azok fenntartása érdekében mindent elkövetnek, emléktáblával jelölte meg.

26. A főváros erdőbirtokához tartozó és *Budakeszi* község határá-

Erzsébet emlékfája a jánoshegyi út mellett.

Földvár Miksa felvétele.

ban fekvő E. g. o. 3/a erdőrészben az ú. n. Erzsébet királyné emlékfá van. Ez egy 285 cm mellmagassági kerületű és 25 m csúcsmagasságú bükkfa, melyre vas abronccsal egy örökmécses, egy Mária kép és a következő vers van felerősítve:

*Ki hithideg, fásult kebellem
Tekinted itt szűz Máriát,
S térdhajtvá hozzá nem bocsátasz
Üdvös segélyért hő imát,
Imádkozik nagy szégyenedre
Helyetted a bú és nyomor,
Melytől egészen megkímélve
Nincs e világon semmi kor. — Sulyánszky.*

A fa koronája 250 cm magasságban kezdődik, terebélyes, vízszintes vetületének átmérője 25 m. A koronában sok a száraz ág.

E fa mögött állott Erzsébet királyné ércből készült mellszobra, melyet azonban gonosz emberek 1933. évi szeptember hó 4-én összetörték és elloptak. Az emlékfá környékét záródott bükkállomány alkotja, mely jelleg fenntartása végett itt a használatokat mellőzi a székesfővárosi erdő- és mezőgazdasági hivatal.

(Folytatjuk.)

Erdőrendezési kérdések

Írta: **vitéz Ortulay Pál.**

Az új erdőtörvénytervezettel kapcsolatban történt eszmecserék, megbeszélések, tárgyalások és viták két — a magyar erdők jövőjére nagyfontosságú — kérdésben az erdőbirtokosok és a szakemberek között örvendetes eredményre vezettek. A két kérdés a legeltetés és az üzemtervek kérdése. Azzal, hogy az erdőbirtokosok is magukévá tették az erdei legeltetés korlátozását, sőt teljes kiküszöbölését (a személyzet illetmény állatait kivéve), az erdő további romlásának legfőbb oka szűnik meg. Teljes elismerés érte a szakembereknek a kérdés felszínentartásáért, a birtokosoknak azért, hogy látszólag (mert az erdők meghálálják a kíméletet) saját érdekeik ellenére az erdei legeltetés megszüntetését az erdők érdekében szükségesnek ismerték el.

A másik fontos eredmény az az általánossá kialakult nézet, meggyőződés, hogy az erdőt a nagyobb tiszta jövedelem elérhetése